

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра прикладної математики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету
математики і інформатики

Григорій ЖОЛТКЕВИЧ

2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Математичне моделювання з Python

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти бакалавр

галузь знань 11 – Математика та статистика

спеціальність 113 – Прикладна математика
(шифр і назва)

освітня програма Прикладна математика
(шифр і назва)

спеціалізація _____
(шифр і назва)

вид дисципліни за вибором
(обов'язкова / за вибором)

факультет математики і інформатики

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету математики і інформатики
“29”серпня 2023 року, протокол №8

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Ігнатович Світлана Юрївна, доктор фізико-математичних наук, доцент, професор
кафедри прикладної математики.

Програму схвалено на засіданні кафедри Прикладної математики
Протокол від “28”серпня2023 року №10

Завідувач кафедри Прикладної математики

(підпис)

Валерій КОРОБОВ

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми (керівником проектної
групи) Прикладна математика
назва освітньої програми

Гарант освітньо-професійної програми

(керівник проектної групи) Прикладна математика

(підпис)

Сергій ПОСЛАВСЬКИЙ

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету математики
і інформатики Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “29”серпня2023 року, протокол №1

Голова науково-методичної комісії факультету математики і інформатики

(підпис)

Ольга АНОЩЕНКО

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «**Математичне моделювання з Python**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки
бакалавр
 (назва рівня вищої освіти)

спеціальності (напрямку) 113 – Прикладна математика

спеціалізації _____

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є надання майбутнім спеціалістам знань та практичних навичок з методів математичного моделювання, а також з практичного використання мови програмування Python для побудови і дослідження математичних моделей.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Теоретична і практична підготовка з математичного моделювання і проведення комп'ютерних експериментів із застосуванням бібліотек наукових обчислень Python.

1.3. Кількість кредитів 4

1.4. Загальна кількість годин 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна(дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	
Семестр	
6-й	
Лекції	
32 год.	-
<u>Практичні, семінарські заняття</u>	
22 год.	-
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
66 год.	-
в тому числі індивідуальне завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Знати :

1. Методи створення алгоритмів для математичного і комп'ютерного моделювання, візуалізації і аналізу результатів.
2. Основні можливості бібліотек з наукових розрахунків Python.

Вміти:

1. Написати програму мовою Python з використанням бібліотек NumPy, SciPy, Matplotlib для розв'язання задач з математичного моделювання, проведення комп'ютерних експериментів, візуалізації результатів.
2. Провести комп'ютерний експеримент за заданою темою, отримати і проаналізувати результати, зробити висновки.

1. Тематичний план вибіркової навчальної дисципліни.

Розділ 1. Задачі моделювання процесів, пов'язаних із випадковістю

Тема 1. Випадкові блукання

Одновимірні випадкові блукання. Моделювання задачі про розорення гравця. Проведення комп'ютерного експерименту для дослідження тривалості лідерства. Візуалізація.

Тема 2. Перколяція

Формулювання задачі про двовимірну перколяцію на квадратній решітці. Візуалізація. Проведення комп'ютерного експерименту для знаходження порогу перколяції.

Тема 3. Задача з теорії масового обслуговування

Формулювання задачі про дослідження довжини черги. Проведення комп'ютерного експерименту для дослідження ефективності методу «вибору з двох».

Розділ 2. Математичні моделі, які описуються диференціальними і різницевиими рівняннями

Тема 4. Одновимірні і двовимірні неперервні моделі

Задачі, що приводять до одновимірних і двовимірних моделей: динаміка популяцій, коливання маятника. Фазові портрети. Анімація.

Тема 5. Хаос

Різницеві рівняння і хаотична поведінка. Біфуркації. Візуалізація хаосу: павутинні діаграми. Тривимірні неперервні моделі: атрактор Лоренца.

Тема 6. Фрактали

Фрактали, їх властивості і візуалізація. Функції комплексної змінної і фрактали: множина Мандельброта, множина Жюліа. Фрактали Ляпунова. Басейни Ньютона.

2. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7
Розділ 1. Задачі моделювання процесів, пов'язаних із випадковістю						

Тема 1. Випадкові блукання	16	4	4			8
Тема 2. Перколяція	16	4	2			10
Тема 3. Задача з теорії масового обслуговування	6	2	2			2
Разом за розділом 1	38	10	8			20
Розділ 2. Математичні моделі, які описуються диференціальними і різницевиими рівняннями						
Тема 4. Одновимірні і двовимірні неперервні моделі	36	10	4			22
Контрольна робота	4		2			2
Тема 5. Хаос	26	8	4			14
Тема 6. Фрактали	16	4	4			8
Разом за розділом 2	82	22	14			46
Усього годин	120	32	22			66

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Візуалізація випадкових блукань: побудова графіків. Проведення комп'ютерних експериментів щодо тривалості лідерства	4
2	Візуалізація перколяції та проведення комп'ютерного експерименту. Дослідження порогу перколяції	2
3	Дослідження ефективності методу «вибір з двох»	2
4	Одновимірні моделі, що приводять до диференціальних рівнянь. Побудова інтегральних кривих	2
5	Системи двох диференціальних рівнянь. Фазові портрети. Анімація коливання маятника.	2
6	<i>Контрольна робота</i>	2
7	Одновимірне різницеве рівняння: павутинна діаграма, цикли, виникнення хаосу. Атрактор Лоренца: візуалізація	4
8	Візуалізація фракталів: алгоритми, що використовують функції комплексної змінної	4
Разом		22

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Виконання домашніх завдань з візуалізації випадкових блукань, проведення комп'ютерного експерименту	8
2	Виконання домашніх завдань з візуалізації перколяції на двовимірній решітці і проведення комп'ютерного експерименту	10
3	Виконання домашнього завдання з моделювання задачі з теорії черг	2
4	Виконання домашніх завдань зі складання і чисельного розв'язання диференціальних рівнянь, до яких приводять деякі біологічні моделі	10
5	Виконання домашніх завдань з аналізу і візуалізації векторних полів і фазових портретів, анімації динаміки систем	12
6	Підготовка до контрольної роботи	2

7	Виконання домашніх завдань з візуалізації павутинних діаграм, моделювання хаотичної поведінки, побудови біфуркаційної діаграми	6
8	Виконання домашніх завдань з анімації атрактору Лоренца і проведення комп'ютерних експериментів	8
9	Виконання домашніх завдань з візуалізації множин Мандельброта, Жюліа, інших фрактальних множин	6
10	Підготовка до залікової роботи	2
	Разом	66

6. Індивідуальне завдання

Не передбачено.

7. Методи навчання

- При викладенні теоретичного матеріалу використовується пояснювально-ілюстративний метод і метод проблемного викладення.
- На практичних заняттях при створенні комп'ютерних програм і проведенні комп'ютерних експериментів використовуються частково-пошуковий і дослідницький методи навчання.

8. Методи контролю

- Поточне опитування
- Перевірка виконання домашніх завдань
- Перевірка контрольної роботи
- Перевірка залікової роботи

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Залікова робота	Сума
Розділ1	Розділ2	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом		
T1–T3	T4–T6				
15	30	15	60	40	100

T1 – T6 – теми розділів.

Мінімальна кількість балів з навчальної дисципліни, яку здобувач вищої освіти повинен набрати під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання для допуску до складання підсумкового контролю (заліку), не передбачена програмою.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

За кожне практичне заняття (активна робота на занятті та виконання домашнього завдання) можна отримати 3 бали. Оцінка за поточний контроль формується як сума оцінок за всі заняття. Якщо заняття пропущене з поважної причини, домашнє завдання має бути виконане.

Контрольна робота: за допомогою бібліотек NumPy, SciPy та Matplotlib зобразити фазові портрети даних двох двовимірних систем диференціальних рівнянь (одна з яких подана в полярних координатах). Знайти точки спокою і дослідити (теоретично) їх характер. Проілюструвати властивості на рисунку. Дослідити системи на існування

граничного циклу. Очікуваний результат: створена робоча програма, яка виконує поставлене завдання. За контрольну роботу виставляється оцінка 0-15 балів з урахуванням правильності і повноти виконання.

Залікова робота включає два теоретичних питання зі списку, що надається студентам заздалегідь. До кожного питання треба наводити приклади. За кожне з двох виставляється оцінка 0-20 балів з урахуванням правильності і повноти відповіді.

Шкала оцінювання: дворівнева

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
50-100	зараховано
1-49	не зараховано

10.Рекомендована література

Основна література

1. Махней О. В. Математичне моделювання: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2015.
2. Хусаїнов Д. Я., Харченко І. І., Шатирко А. В. Введення в моделювання динамічних систем: навчальний посібник. Київ, 2010.
3. Мізюк О. Путівник мовою програмування Python:
<https://pythonguide.rozh2sch.org.ua/>

Допоміжна література

1. Костецька В.В., Кізілова Н.М. Математичне моделювання динаміки пандемії COVID-19 // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Математичне моделювання. Інформаційні технології. Автоматизовані системи управління», вип. 48, 2020. – 65-71.
<https://periodicals.karazin.ua/mia/article/view/17031>
2. Goodrich M. T., Tamassia R., Goldwasser M. H., Data Structures and Algorithms in Python. 2013.
3. Bliss K.M., Fowler K.R., Galuzzo B.J. Math modeling: getting started and getting solutions. SIAM, 2014.
4. D. Kaplan, L. Glass. Understanding nonlinear dynamics. Springer, 1995.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. SciPy Lecture Notes, 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://scipy-lectures.org/>
2. The Python Tutorial [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://docs.python.org/3/tutorial/index.html>
3. www.python.org
4. <http://www.pythontutor.com>